

čiji jedan dio ima petlju ili ženski dio, a drugi kukicu koja se kači za nju tj. muški dio; 6. pašte. Od predmeta koji su bili pričvršćeni, privezani ili prišiveni, za odjeću uvrštena su i četiri privjeska tj. aplikacije i alke pronađene na lokalitetu Novog Brda.

Katalog nakita iz Arheološke zbirke poznog srednjeg veka (157-237) sastavljen je iz dva dijela. Prvi dio kataloškog pregleda nakita Novog Brda prikazuje sve oblike nakita koji je otkriven arheološkim iskopavanjima u samom gradu i u njegovoj okolini a danas se nalazi u inventaru *Arheološke zbirke poznog srednjeg veka Narodnog muzeja* u Beogradu. Nakit je razvrstan prema vrstama i tipovima koji prate tekst tipologije i prikazan u kataloškim jedinicama od broja 1 do 143. U drugom dijelu, u dodatku ovom osnovnom dijelu kataloga, pod naslovom *Iz drugih muzejskih zbirki* predstavljeni su po vrstama, u tom momentu autorici poznati i dostupni primjerci nakita koji se čuvaju u zbirkama drugih muzeja, a uz koje je navedeno da potiču sa Novog Brda ili njegove okoline, tj. od broja 144 do 162. Na kraju, u *Prilogu*, su navedeni spisak korištenih skraćenica, literature, kao i tabelarni uporedni pregledi inventarskih i kataloških brojeva kako bi se olakšalo praćenje podataka vezanih za određene komade nakita.

Bogatstvo srebrenom i zlatnom rudom omogućilo je Novom Brdu da iz malog seoskog naselja preraste u jedan od najvećih rudarskih centara u srednjovjekovnoj Evropi. Ekonomski procvat Novo Brdo doživljava u 14. i 15. stoljeću. To je period prosperiteta i uzdizanja srpskih vladara i vlastele koji su svoju ekonomsku moć u velikoj mjeri bazirali i na ekonomiji rudarskih centara srednjovjekovne Srbije. Zlatarstvo je bilo važno i doprinosilo je razvoju eksploatairanja rude i izrade finalnih proizvoda, među kojima je i nakit.

Pored Jovana Progonovića, najpoznatijeg novobrdskog zlatara, dva imena zlatara, Hranislava, koji je dubrovački građanin i Milča Šišmanova stanovnika Kotora, jasno svjedoče o značaju, razvijenosti zlatarstva i radionica u Novom Brdu. Važan izvor podataka o srednjovjekovnom društvu, načinu poslovanja u Novom Brdu, porijeklu ličnosti koje trguju i vrsti posla je trgovačka knjiga sa popisom dužnika Mihaila Lukarevića. Novo Brdo je imalo veoma važnu ulogu u privrednom i trgovačkom životu srednjovjekovne Srbije i regiona. Posredstvom putujućih trgovaca, zanatlija i poslovnih ljudi, uz ekonomske afinitete vladara i vlastele u Novom Brdu je došlo do susreta Istoka i Zapada, bizantske tradicije i zapadnjačkih uticaja u kulturi srednjega vijeka. U srednjovjekovnoj Srbiji značajan centar za proizvodnju nakita upravo je Novo Brdo, na koji je veliki uticaj imao Dubrovnik i Kotor. Padom pod Osmanlije 1455. godine taj značaj nije umanjen ali je u narednom periodu vidno oslabljen.

MIDHAT DIZDAREVIĆ

Esad Kurtović, *Vlasi Bobani*, Društvo za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije, Posebna izdanja, knj. I, sv. 1, Sarajevo, 2012, 162 str.

Nastavljajući ranija istraživanja vlaških skupina u okvirima srednjovjekovne Bosanske države, Esad Kurtović u ovoj se publikaciji pozabavio utvrđivanjem rasprostriranja, vremenskog javljanja kao i političkog, ekonomskog i kulturnog razvitka vlaške skupine Bobani. Pored neupitnog historiografskog doprinosa, značaj ovom djelu daje i činjenica da se radi o prvoj monografiji u izdanju *Društva za proučavanje srednjovjekovne bosanske*

historije – Stanak. Rad je podijeljen u sedam tematskih cjelina na 162 stranice. U formi priloga obogaćen je tabelom u kojoj su prikazani izvori na osnovu kojih uočavamo aktivnosti vlaha Bobana u pljačkama. Koristeći se neobjavljenom izvornom građom Državnog arhiva u Dubrovniku autor donosi nove značajne podatke koji šire naša dosadašnja ograničena saznanja o vlasima Bobanima.

Područje na kojem su živjeli vlasi Bobani nazivalo se Površ i pripadalo je širem prostoru župe Popovo. U procesu raspadanja župe Popovo iz nje se izdvojilo područje Površi kao mjesto rasprostiranja Bobana, ipak, treba razlikovati trebinjsku i konavosku Površ od one na prostoru Popova. Kurtović naglašava da su ljudi Radića Sankovića, Grgura Nikolića i njegovog sina Vukašina živjeli na prostoru Površi. Nizom izvornih dokumenata autor dokazuje da su naselja Žakovo, Šćenica, Trnica, Prapratno, Prosijek i područje Luga bila prebivalište vlaha Bobana. Sam prostor na kojem su živjeli vlasi Bobani sa svim spomenutim naseljima i prije dolasca Osmanlija ponio je naziv po imenu ove vlaške skupine. Za takvu tvrdnju autor donosi više dokumenata Dubrovačkog arhiva od kojih izdvajamo tužbu iz decembra 1442. godine kada je jedna krava ukradena iz kuće Vukše Grubića u Bobanima (*in domo Vuxe Grubich in Bobane*). Ugovor o prodaji kobile Tvrtku Bursiću od strane Dobrila Raditića iz Bobana zabilježen augusta 1393. godine najstariji je spomen ove vlaške skupine.

Kurtović ističe da se u rasponu od 1404. do 1423. godine u izvornoj građi kao prvi poznati katunar vlaha Bobana, nakon samog osnivača katuna, spominje Vukota Nenčić. U tužbi dubrovačkog vlastelina iz 1413. godine koji je za pljačku stoke optužio ljude Vukote Nenčića, prvi put je Vukota izričito naveden kao starješina vlaha Bobana.

Među katunarima Bobana koji nasljeđuju starješinstvo pojavljuju se Miljen Bogavčić i njegovi sinovi Ivan i Pokrajac Miljenović. Da je Miljen Bogavčić zaista bio katunar potvrđuje podatak iz juna 1446. godine kada je njegovo pismo na slavenskom jeziku pročitano pred dubrovačkim knezom i sudijama u vezi istrage koju je on izvršio među svojim ljudima optuženim za pljačku. Kao katunari, sinovi Miljena, spominju se tek 1465. što bi bila i posljednja informacija o starješinama Bobana iz ove porodice. Njihovu poziciju katunara preuzet će unuci spomenutog Vukote Nenčića, odnosno nasljednici njegovih sinova Vignja Vukotića i brata mu Dobrila. Među mnogobrojnim Dobrilovim sinovima najzapaženiju ulogu imao je Dobrilo Dobrilović koji se u dva navrata 1468. i 1491. godine spominje kao katunar, što bi značilo da je upravo u ovom periodu bio starješina Bobana. Kao glavnu privrednu djelatnost među ovom lozom primjećujemo pljačku stoke, tkanine i novca što ne predstavlja iznimku i u dotadašnjima aktivnostima vlaha Bobana. Na osnovu većeg obima izvorne dokumentacije autor uočava među nasljednicima Vukmira Milatkovića još jednu značajnu porodicu Bobana. U širokom vremenskom rasponu od 1408. do 1468. članovi ove porodice Vukašin, Branisav, Korona, Kojadin i Branilo kao i njegovi potomci Branilovići, javljaju se kao sudionici mnogih pljačkaških pohoda.

Sakupljene informacije o katunaru Vukoti Nenčiću i njegovim sinovima Dobrilu i Vignju omogućili su Kurtoviću potpuniju analizu natpisa nestalog stečka u Žakovu koji je ostao zabilježen zahvaljujući Marku Vegu. Epitaf glasi: *A se leži D(o)brilo Boban i brat mu Viganj sin Ivanišem. I ovo legesmo na soi baštinoio.* Osim što je Žakovo povezao s mjestom prebivališta vlaha Bobana, autor

je u Dobrilu i Vignju Vukotiću uočio sinove Vukote Nenčića, a Ivaniša je identificirao kao sina Dobrila, a ne Vignja Vukotića. Zbog činjenice da je posljednji u izvorima spomenut Dobrilo Vukotić godine 1469. autor smatra da je to izvjesno granična godina nakon koje je natpis mogao nastati.

Vlasi srednjovjekovne Bosne bili su integrirani u njen feudalni sistem uz formiranje institucije kneza koji je predstavljao posrednika između katuna i kralja, a kasnije feudalnih prvaka. Obzirom da se vlasi Bobani u izvorima intenzivno javljaju tokom 15. stoljeća njihovi seniori dolazili su iz redova moćnih bosanskih feudalnih porodica Nikolića i Kosača da bi nakon 1465. godine došli pod okrilje Osmanske vlasti. Autor nas upoznaje sa imenima i približnim vremenskim okvirom njihovog seniorstva nad Bobanima. Počevši od 1411. godine kako to saznajemo iz tužbe u kojoj se spominje Vukota Nenčić, vlasi Bobani spomenuti kao vazali Sandalja Hranica označeni su u većem broju dokumenata pod istim seniorstvom 1430, 1432. i 1435. godine. Seniorstvo nad vlasima Bobanima nasljeđuje Stjepan Vukčić Kosača u periodu od 1451. do 1461. godine da bi ga zamjenio do 1465. hercegov sin knez Vladislav Kosača. Ipak informacija iz 1419. godine prvi i posljednji put govori da je Rasko Rajković, inače pripadnik vlaške skupine Bobana o čemu zorno svjedoče dokumenti iz aprila i maja 1443, čovjek vlastelina Grgura Nikolić. Kako ističe Kurtović na primjeru drugih vlaških skupina ne bi bilo nemoguće da su Bobani djelimično bili podijeljeni u vazalstvu između Nikolića i Kosača.

Da bi zadovoljili svoje svakodnevne potrebe za hranom, trgovačkom robom i prevoznim sredstvima vlasi Bobani kao bazičnu privrednu granu razvili su stočarstvo, čemu je doprinosilo i karakteristično područje

Huma koje nije omogućavalo intenzivnije bavljenje zemljoradnjom. Kurtović ukazuje da je blizina Dubrovnika predodredila vlahu Bobane kao trgovce i zanatlije, a ne karavanske prevoznike kako je to bio slučaj sa većinom vlaških skupina srednjovjekovne Bosne. Nedovoljno poznavanje terena i manjak sigurnosti u unutrašnjosti zemlje onemogućavalo ih je u takvim aktivnostima. Tokom čitavog 15. stoljeća samo u tri navrata zabilježeno je da su vlasi Bobani učestvovali u prevozu karavanske robe. Bez obzira da li bi je prodavali ili nabavljali u Dubrovniku, stoka je bila neizostavni dio njihovog poslovanja. Takav primjer vidimo kada Radosav Ratković vlah Boban februara 1436. godine prodaje konja za 15 perpera Miljenu Pokrajčiću Raguzinu. Učestala je bila praksa da uz adekvatnu novčanu nadoknadu vlasi Bobani drže stoku kod sebe na radu i uzgoju za što su mogli biti plaćeni s nekoliko komada stoke ili uz podjelu dobiti. Na razvitak zanatstva u okviru ove vlaške skupine snažno je uticala praksa odlaska kod Dubrovčana i potpisivanja ugovora na određeno vrijeme, zarad izučavanja nekih od zanatskih vještina koje bi se vlastitim radom isplaćivale. Radeći za Dubrovčane kao sluge i pomoćnici vlasi Bobani, kako muškarci tako i žene, sklapanjem ugovora na određeno vrijeme dobijali su prijeko potrebnu odjeću, hranu i novac. O tome svjedoči ugovor kojim se Radosava, kćerka Bogdana Dobrašinovića iz Bobana iz Žakova obavezala decembra 1488. godine na petogodišnju službu kod opštinskog službenika Miljena Dobrilovića, za što joj je poslodavac obećao novčanu nadoknadu od 13 perpera. Osnivanje trgovačkih društava i kreditno zaduživanje vlahu Bobana kod Dubrovčana, u vidu robe proračunate u perperima, redovna je praksa počevši od treće decenije 15. stoljeća. Takvu robu trgovci su

preprodavali u dubrovačkom zaleđu dosežući i udaljenije krajeve kao što je grad Prijepolje. Kreditna zaduženja nisu bila posebno velika i samo ograničeni broj ljudi na duži period bio je usmjeren na ovakav vid privređivanja. Među tim trgovcima s obzirom na vremenski okvir zaduživanja i visine iznosa ističu se katunar Dobrilo Vukotić (1427-1433) i njegov brat Viganj Vukotić (1427-1431), Bratika Radovanić (1431-1455), Obrivolj Pokrajčić (1432-1435) i Vukac Vukotić (1465-1490). Primjetno je da su se takvim poslovima bavili uglavnom najutjecajniji ljudi među Bobanima.

Kao jednim vidom privređivanja vlasni Bobani učestvovali su u preko stotinu zabilježenih pljačkaških pohoda, uglavnom na području Bobana, Površi, Luga, Popova, trebinjskom području kao i u Primorju u blizini Dubrovnika, zapravo na značajnim putnim komunikacijama. Osim što se kao predmet pljačke susreću različite vrste stoke, volovi, krave, konji, koze, ovce, magarci svinje i kokoši nerijetko je u pitanju žito, tkanine, novac, odjeća i obuća. Zabilježeni su slučajevi premlaćivanja, otimanja i prodavanja ljudi, najčešće Turcima. Zanimljivost je da u tim aktivnostima učestvuju i najugledniji ljudi među vlasima Bobanima. U nastojanju da ove aktivnosti učini što preglednijim, Kurtović je u formi tabelarnog prikaza izdvojio izvornu građu vezanu za ove pohode bilježene u vremenskom rasponu od 1410. do 1473. godine. Za svaki jedinstveni slučaj pljačke autor je u pet rubrika označio osobu koja diže tužbu, zatim optužene – jednog ili više njih, predmet pljačke, mjesto pljačke i sam datum događaja. Blizina Dubrovnika i dinamični odnosi sa njegovim građanima u vidu sklapanja trgovačkih ugovora i razmjene ljudi, dobara i ideja, vlasima Bobanima omogućili su širenje znanja, pismenosti i uvećanja

materijalnog bogatstva, odnosno nastanak procesa akulturacije na tom prostoru.

Ovim radom Kurtović je ostao dosljedan predanom sklapanju potpunije slike o vlaškom stanovništvu u zaleđu Dubrovnika, prikazujući jednu drugačiju stvarnost bosanskog srednjovjekovlja. Iako brojem stranica ne predstavlja veliki rad, ova monografija količinom objavljenog izvornog materijala definitivno otvara perspektivu za daljna istraživanja historije svakodnevnog života srednjovjekovnog čovjeka. Nadamo se i vjerujemo da će *Društvo za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije*, u čijem izdanju je ova monografija objavljena, biti onaj neophodni poticaj snažnijem razvitku historiografije u našoj zemlji.

SENJA MAHINIĆ

Jagoda Jurić-Kappel, *Bosnien im Spiegel älterer Schriften. Philologisch-linguistische Studien | Bosna u ogledalu starije pismenosti. Filološko-lingvističke studije*, Liaunigg, Wien, 2013, str. 172.

In recent years we have witnessed an upsurge in the publication of books which deal with the history of language and literature of medieval Bosnia. The book under review represents a collection of previously published articles and studies on the topic written by Jagoda Jurić-Kappel, a lecturer at the Slavistic Institute of Vienna University. The author received her degree in Serbo-Croatian language and Yugoslav literature from the Faculty of Philosophy in Sarajevo where she worked as a teaching and research assistant from 1971 until 1973 when she moved to Vienna. In 1981 she defended her